

Vuxengissa

[vuxen|giss·a]

• Uttryck då vuxna tar sig tolkningsföretråde i barns och ungas liv. När den vuxne tror sig veta bättre om den unges liv än den själv. Situationen kan få allvarliga konsekvenser för den unge.

**MASKRC
OSBARN**

Sluta vuxengissa - för barns rätt till individ Anpassat stöd

Inledning

Maskrosbarn arbetar för de 500 000 barn och unga i Sverige vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller utsätter dem för våld. För de här barnen är samhällets insatser, skydd och stöd helt avgörande för att kunna utvecklas och må bra, ibland till och med för att överleva. Barnkonventionen är dessutom väldigt tydlig gällande hur omfattande barns rättigheter är och därmed hur stora skyldigheter vi som vuxna har att uppfylla dem.

I Sverige finns en bild av att det system av stöd som finns för barn är fungerande. Att barn kan vända sig till socialtjänsten, hälso- och sjukvården och skolan när de behöver hjälp. Barnen vi möter vittnar dock om ett system som är gjort av och för vuxna. Ett system där barnens individuella behov av stöd inte får styra och där deras röster varken hörs eller tas på allvar.

Stöden som idag erbjuds i socialtjänstens regi har varit desamma under lång tid och har i mycket liten utsträckning följts upp eller utvärderats, framför allt inte utifrån barnens egna upplevelser. Det finns även en stor ojämlikhet över landet, vilket innebär att barnets bostadsort påverkar vilken typ av stöd som finns tillgängligt.

Barnens upplevelser är att de ska passas in i de befintliga stöden, istället för att deras individuella behov får styra. De anser att vuxna gissar sig fram till en lösning, snarare än frågar barnen om deras behov.

Forskning visar även att ju större grad av delaktighet barn har hos socialtjänsten, desto större chans att det stöd som beviljas faktiskt stämmer överens med barnets behov. När socialtjänsten inte lyssnar på och tar hänsyn till barns upplevelser och berättelser, riskerar deras problembeskrivning tappas bort och vuxnas tar över och avgör vilken hjälp som sätts in.¹

¹Heimer, Maria och Näsman, Elisabet med Palme, Joakim. Rättighetsbärare eller problembärare? Stiftelsen Allmänna barnhuset, 2017.

Bakgrund och problembeskrivning

Pandemi har bidragit till att de människor som levde i utsatthet redan innan pandemins start har blivit än mer utsatta. Barn vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller som utsätter dem för våld är en tydlig sådan grupp.

Samhället står inför stora utmaningar vad gäller barn som lever i utsatthet, deras hälsa och utveckling. Den psykiska ohälsan ökar, våld i hemmet är ett stort samhällsproblem och ungdomskriminalitet står högt upp på den politiska dagordningen. Köerna till barn- och ungdomspsykiatri är långa och väldigt få barn får stöd av socialtjänsten. Under 2020 fick endast 35 300 barn och unga öppna insatser från socialtjänsten, trots att ett par hundratusen barn kommer till socialtjänstens kännedom varje år.²

De få barn som får tillgång till stöd, får i de allra flesta fall inte rätt stöd. Barnen själva upplever ofta att stödinsatsen de beviljats inte hjälper och att de inte har fått vara delaktiga i beslutet om vilken insats som ska beviljas. Samhället står även inför utmaningar vad gäller uppföljning och utvärdering av det stöd som idag kan erbjudas barn som lever i utsatthet. Insatserna utvärderas i väldigt låg grad vilket gör att det inte går att säga om de ger effekt.

En avgörande del för att vända denna negativa trend är enligt oss på Maskrosbarn att erbjuda barn och unga stöd som är anpassat efter deras behov. Det behöver satsas på förebyggande insatser, samtidigt som befintliga stödinsatser behöver utvärderas. Genom att få veta vilka stöd som faktiskt hjälper barnen kan även de luckor som finns synliggöras.

Social hållbarhet är en av de tre dimensionerna i Agenda 2030 för en hållbar utveckling. En viktig del i den sociala hållbarheten handlar om god hälsa och välbefinnande och omfattar både den fysiska och psykiska hälsan hos befolkningen. I mål 3.4 tydliggörs det att länderna genom förebyggande insatser och behandling bland annat ska främja den psykiska hälsan. Andelen elever med psykosomatiska besvär har i Sverige ökat sedan 1980-talet, och självmorden ökar både bland kvinnor och män i åldersgruppen 15–29 år.³ Med tanke på det, är det oroväckande att relativt få barn får stöd och att barns egna upplevelser är att det svenska skyddsnetet inte finns där för dem när de behöver det som mest.

Hur många barn får stöd?

Socialstyrelsens kartläggningen visar att sammanlagt 331 000 orosanmälningar gjordes till socialtjänsten under 2018. Fler anmälningar kan gälla samma barn.⁴

126 000, eller 38 procent, av samtliga orosanmälningar som gjordes 2018 ledde till att en utredning inleddes. Av dessa fick enbart 17 106 barn eller unga, 0 till 20 år, öppenvårdsinsatser. 39 procent av orosanmälningarna var relaterade till vårdnadshavares problematik och var femte anmälan handlade om våld i nära relationer.⁵

Knappt 35 300 barn och unga hade den 1 november 2020 minst en behovsprövad öppenvårdsinsats vilket är en ökning med knappt 700 individer sedan 2019. Andelen med insatser i relation till befolkningens mängd har dock inte ökat. 27 300 barn och unga fick under 2020 en heldygnsinsats. Majoriteten av barnen var över 15 år.⁶

² Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga. Stockholm: Socialstyrelsen, 2020.

³ Regeringskansliet. Sveriges genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling, 2021.

⁴ Socialstyrelsen. Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Nationell kartläggning. Stockholm: Socialstyrelsen, 2018.

⁵ Socialstyrelsen. Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. Nationell kartläggning. Stockholm: Socialstyrelsen, 2018.

⁶ Socialstyrelsen. Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga. Stockholm: Socialstyrelsen, 2020.

Kvalitén på stödet

Idag finns inget krav på kommuner att följa upp eller utvärdera deras insatser till barn och unga. Socialstyrelsens öppna jämförelser⁷ visar att endast 15 procent av kommunerna använder sig av resultat från uppföljning i utvecklingen av öppna insatser till barn och unga. I den uppföljning som görs, ligger fokus framför allt på uppgifter kring statistik och kostnader, snarare än på kvalitén. Bara ett fåtal kommuner följer upp resultaten av insatser. Detta betyder att de allra flesta kommuner inte vet om de insatser som de sätter in och lägger resurser på faktiskt ger resultat och hjälper barnen. Vi anser att detta är mycket anmärkningsvärt. Ingen annan bransch skulle acceptera att stora resurser läggs på något där man inte kan utvärdera nyttan av investeringen. Här handlar det om det viktigaste vi har, barns liv och framtid.

Utredningen *Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag* föreslår i sitt betänkande att det i socialtjänstlagen ska införas ett krav på kommunerna att följa upp insatser. Uppföljning är enligt utredningen en nödvändig förutsättning för att kunna säkerställa god kvalitet inom socialtjänsten. Det är också en förutsättning för att kunna utveckla verksamheten och kunskapen. Förslaget syftar till att tydliggöra vikten av uppföljning och förbättra kvalitén inom socialtjänsten. Kvalitén ska enligt förslaget fortlöpande och systematiskt följas upp, utvecklas och säkras.⁸

Att vuxengissa kan få förödande konsekvenser för barn

Det har skett mycket på det barnrättsliga området de senaste åren. Många utredningar har tillsatts där stöd till barn och unga är en del. Som exempelvis *Hållbar socialtjänst - en ny socialtjänstlag*, *Barnets bästa när vård enligt LVU upphör (Lex Lilla hjärtat)*, *Öppna insatser utan samtycke*, *En uppväxt fri från våld* och nu senast utredningen *Barn och unga i samhällets vård*. Viktiga steg i att stärka barns rättigheter och som en del i att stärka deras möjligheter att få stöd och hjälp. Trots det vittnar både barn och deras vårdnadshavare om upplevelser av brister i det svenska skyddsnätet.

En ny Novusundersökning visar att fyra av tio föräldrar har lågt förtroende för det svenska skyddsnätet som finns till för barn. Drygt fyra av tio tycker inte att det är tydligt var de ska vända sig om deras barn mår dåligt.⁹

155 ungdomar på Maskrosbarn, mellan 13 och 19 år, har svarat på en enkät om det svenska skyddsnätet för barn och unga. Den visar att närmare var tredje ungdom inte vet var de ska vända sig för att få hjälp om de mår dåligt. Över hälften av ungdomarna uppger att de inte litar på att det svenska skyddsnätet, som vi i Sverige är så stolta över, faktiskt ska finnas där för dem när de behöver det. Dessutom svarar en fjärdedel att de har sökt men inte fått hjälp.¹⁰

Utöver det så möter vi dagligen barn och unga som berättar om hur vuxna inte låter dem vara delaktiga i beslut som rör dem. De vuxna gissar vad barnen önskar få för stöd, istället för att involvera dem och göra dem delaktiga i besluten.

Att vuxengissa kan få förödande konsekvenser för barn. När det gäller samhällets stöd till barnen är detta särskilt allvarligt då det inte enbart ger negativa konsekvenser för barnet här och nu, utan även påverkar under lång tid framåt i deras liv.

⁷ Socialstyrelsen. Öppna jämförelser av social barn- och ungdomsvård. Stockholm: Socialstyrelsen, 2018.

⁸ SOU 2020:47. Socialdepartementet. *Hållbar socialtjänst - En ny socialtjänstlag*.

⁹ Föräldrar; novus-undersökning. Intervjuer 1042 st. 22-29 mars 2022.

¹⁰ Barn 13-19 år; undersökning Maskrosbarns medlemmar. Webbenkät 155 st. Mars 2022.

Berättelser ur barns liv

Om att vara placerad

Jag var 13 år när jag fick flytta ifrån mamma och pappa och det här är den tredje familjen jag bott i. Det är en bra familj, förmodligen den bästa jag haft, men det känns ändå så konstigt. Jag borde vara glad, lättad över att inte behöva vara rädd för vad som ska hända varje dag. När jag bodde hemma hos mamma och pappa var det alltid kaos och jag var beredd på att vad som helst kunde hända, här behöver jag inte vara det, men jag känner mig ändå orolig. Jag tänker mycket på hur det var hemma, hur dåligt mamma mådde och hur våldsam pappa var. Det gör ont, det känns som att de inte ville ha mig. Det försvann inte bara för att jag flyttade. Jag skäms över att jag saknar dem för jag borde inte det, jag borde vara glad för Karin och Magnus och att de vill ha mig här. Jag är glad för det, de är jättesnälla, äter middag tillsammans varje kväll och har fredagsmys varje fredag. De är en sådan där familj jag alltid velat ha men ändå känns det som att jag snart ska explodera av alla jobbiga känslor. Jag önskar att jag hade någon att prata med, som förstod. Det känns jobbigt att prata med Karin eller Magnus om det för jag vill inte verka otacksam när de är så snälla. Ibland känns det som att socialtjänsten och andra vuxna runt omkring mig tror att allt jobbigt jag varit med om försvann bara för att jag fick flytta till en bra familj. Det stämmer inte, det blev ännu värre, alla jobbiga känslor som jag alltid tryckt undan och inte känt kommer nu upp till ytan och jag vet inte vad jag ska göra.

Om att utsättas för våld

Mamma har varit våldsam mot mig så länge jag kan minnas, hon har så svårt att kontrollera sin ilska och tar ut det på mig. När jag var mindre så bodde mina äldre syskon hemma och då kunde de skydda mig men nu är det bara jag kvar. Jag brukade vara rädd och bli ledsen när mamma slog mig men nu är det som att jag typ stänger av när det händer. Jag är större nu och skulle nog kunna göra motstånd men jag gör inte det, jag vill inte vara som hon. För någon vecka sedan så slog hon mig så mycket att jag hade blåmärken över ryggen och armen. Jag tror att mina lärare i skolan såg men ingen sa något. Det är aldrig någon som har frågat mig hur jag mår på riktigt eller hur jag har det hemma. Ibland har jag svårt att ta mig till skolan eller koncentrera mig, så jag har ganska hög frånvaro. Då har skolan gjort en anmälan till soc. När jag och pappa varit där har de frågat varför jag inte är i skolan och sagt att jag ska gå dit, men inget annat.

Ibland känns det som att mamma inte älskar mig och ibland är hon min bästa vän. Jag vet aldrig när hon kommer vända och det spelar ingen roll hur jag betar mig. En gång satte jag upp en bild där jag tyckte att jag var fin på kylskåpet. När hon såg den frågade hon varför jag satt den där, sa att jag var ful och rev ner den. Det gjorde mig så himla ledsen, om inte ens min mamma tycker jag är fin eller tycker om mig hur ska jag eller någon annan någonsin kunna göra det då. Mamma säger att jag inte får berätta något för soc för då kommer de flytta mig till en jättehemska familj och allt kommer att bli ännu värre. Jag vågar ändå inte berätta för jag vet inte vad mamma kommer göra om hon får veta att jag pratat med soc. Jag tror ändå inte att jag kommer kunna få så mycket hjälp. Det finns andra som har det värre.

Om att få familjebehandling

Jag sitter på socialtjänsten, i samma rum som jag suttit i varje tisdag kl. 15:00 de senaste veckorna, tillsammans med mamma, pappa och familjebehandlaren. I flera veckor har vi pratat om hur vi ska göra för att få bättre rutiner hemma och hur vi ska kommunicera bättre.

Jag är här för att min lärare gjorde en orosanmälan för att jag var dum nog att berätta att pappa dricker och blir elak och aggressiv när han är full. Jag hade nog kunnat hålla ihop det om det inte varit så att jag just den dagen varit uppe hela natten. Pappa hade varit så full att han börjat kasta saker hemma och skrek på mig och mamma. Han sa att han önskade att jag inte fanns och att han inte orkade se mig mer, sen hotade han med att hoppa från balkongen.

När jag kom till soc berättade jag om hur det var hemma, de frågade om hur det fick mig att må och hur länge pappa varit så här. Jag hann börja hoppas på att saker kanske skulle bli bättre, att jag skulle få hjälp. I stället för att jag fick det så sitter vi här varje tisdag och pratar om hur vi ska prata med varandra och hur vi ska äta middagar tillsammans. Vad spelar det för roll när pappa ändå blir skitfull varje kväll och säger att han hatar sig själv och oss.

Dessutom blir allt bara ännu värre när vi kommer hem efter de här mötena. När vi är där så säger han att han förstår och allt ska bli så mycket bättre men så blir det aldrig. Pappa blir alltid jättefull de dagarna vi varit på soc. Om det blir såhär när man berättar för någon vuxen om hur det är hemma så är det bättre att vara tyst. Om 5 år fyller jag 18 då kan jag göra som jag vill, det är bara att stå ut.

Om brist på delaktighet

Jag har haft kontakt med socialtjänsten i perioder sen jag var liten. När jag var yngre så hade jag en kontaktfamilj. Det var en jättebra familj, jag älskade att åka dit på helgerna. Vi hittade på massor av saker men det bästa av allt var att bara vara hemma med dem och typ kolla på en film. När jag blev äldre så bestämde soc att jag inte behövde det längre, utan att fråga mig vad jag tyckte om det. De sa att det var en insats man ger mest till yngre barn. Jag önskar att jag hade fått fortsätta åka dit.

Sen jag slutade åka dit så har jag inte haft något direkt stöd. Jag vet att skolan har gjort en del orosanmälningar men det har aldrig lett till att jag fått någon hjälp. Alltid när jag är på soc så frågar de mig hur det är hemma och vad jag vill ha för hjälp, men det spelar ingen roll för de lyssnar ändå inte på mig. Jag har sagt hur länge som helst att jag vill ha hjälp, att jag inte mår bra, men ändå händer ingenting. Den enda gången jag faktiskt fått något stöd var när jag fick en kontaktperson, men ärligt talat så vet jag inte hur det ska hjälpa mig att jag har en person som jag fikar eller går på bio med en gång i veckan. Det var typ som en betald kompis och det är inte det jag behöver. Då sa soc att min situation inte var tillräckligt allvarlig för att få något annat stöd, att det var det enda de kunde erbjuda mig.

Rekommendationer

För att skapa en långsiktig förändring måste vi involvera barnen själva. Maskrosbarn har lyssnat på barn under 16 års tid. Med utgångspunkt i barnens röster har vi sammanställt krav. Krav för barns rätt till individanpassad stöd.

Sluta vuxengissa och stärk stödet till placerade barn genom rätten till en stödperson

Socialtjänsten ska göras skyldig att alltid erbjuda barn en stödperson i samband med en jour- eller familjehemsplacering. Barn som placeras i familjehem anses ha fått samhällets tyngsta insats, vilket bidrar till att barnen väldigt sällan får ytterligare stöd beviljat av socialtjänsten. Enbart 20 procent av kommunerna uppger att de erbjuder barnen andra typer av stöd, trots att en placering i familjehem endast är en boendelösning och omöjligt kan tillgodose barnets alla behov. Placerade barn vittnar om vilken svår omställning en placering innebär och hur svårt det är att hantera alla känslor i samband med detta.

Sluta vuxengissa och inför ett nationellt krav på kommuner att följa upp och utvärdera kvalitén på insatser utifrån barns upplevelser

Socialtjänstens insatser måste följas upp och utvärderas för att säkerställa att de hjälper barn och för att bättre kunna anpassa insatserna efter barns behov. Därför behöver ett nationellt krav kring uppföljning införas. Idag finns inget uttryckligt krav i socialtjänstlagen på uppföljning av insatser som ges till barn. Endast 15 procent av kommunerna följer upp resultatet av insatser, vilket lett till att det finns väldigt lite kunskap om både kvalitén och resultatet av befintliga insatser.

Sluta vuxengissa och tillsätt en statlig utredning som ser över öppna insatser till barn

En utredning behöver tillsättas med målet att se över hur väl nuvarande insatser motsvarar barns behov, synliggöra eventuella luckor samt säkerställa likvärdigheten över landet.

Många av de insatser som finns idag har funnits länge, men har varken utvecklats eller utvärderats utifrån barns egna åsikter och behov. 54 procent av barnen i rapporten *Jag är bara en påse med pengar* (2016) anger att de inte tycker att de fick det stöd och hjälp som de behövde av insatsen. Det finns även en stor ojämlikhet över landet och var du bor påverkar vilket typ av stöd du kan få som barn.

Sluta vuxengissa och involvera barn i utvecklingen av stödinsatser

Regeringens rutiner måste innefatta att göra barn delaktiga, redan inför att direktiv till nya utredningar ska skrivas samt under hela processen. De ska vara delaktiga på ett sätt där de ses som experter, får förutsättningar att påverka samt att deras åsikter tas stor hänsyn till. Mycket görs för att stärka barns rätt till stöd, både gällande öppna insatser och placeringar. Barns röster är däremot alltför frånvarande i dessa arbeten. Om vi som land ska kunna säga att vi arbetar utifrån Barnkonventionen och artikel 12 så måste barn involveras i utvecklingsarbeten på ett mycket mer omfattande sätt.

Avslut

Gång på gång ser vi på Maskrosbarn resultatet av vuxengissningar. Vi ser barn som är förtvivlade över den maktlöshet som de känner för att vuxna inte lyssnar på dem, och för att de upplever att deras åsikter och erfarenheter inte har någon betydelse.

Att vuxengissa kan få förödande konsekvenser för barn. Barn vill ha ett slut på vuxengissningar och involveras i frågor som rör deras liv. Vi måste låta oss påverkas och dela makten att förändra tillsammans med barn. Om vi gör det kan vi nå fantastiska resultat.

”Alltid efter workshops känns det som att jag kan ta över världen. Blir inspirerad och liksom lyft av att jag kan vara med och påverka.”

“Det känns så bra att kunna använda mina erfarenheter och försöka hjälpa andra ungdomar i liknande situationer.”

“Det får mig att känna mig viktig, som att jag betyder något.”

Maskrosbarn stöttar barn vars föräldrar har ett missbruk, psykisk sjukdom eller utsätter dem för våld. På barnens uppdrag bedriver Maskrosbarn även ett påverkansarbete med syfte att förbättra lagar, processer och system som rör barnens möjlighet till ett bättre liv.

Läs mer på vår hemsida maskrosbarn.org

Kontakt:

Sandra Patel Seropian
Påverkanschef
sandra@maskrosbarn.org

MASKROSBARN